
DOI: <https://doi.org/10.34768/r1.2021.v472.14>

Piotr Michalak*

Work Glob sp. z o.o

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4751-5100>

e-mail: piotr.michalak@workglob.pl

W POSZUKIWANIU LEPSZEGO ŻYCIA. EKONOMICZNE DETERMINANTY DECYZJI O POZOSTANIU W POLSCE UKRAIŃSKICH MIGRANTÓW ZAGRANICZNYCH

IN SEARCH OF A BETTER LIFE. ECONOMIC DETERMINANTS OF
THE DECISION TO STAY IN POLAND BY UKRAINIAN FOREIGN
MIGRANTS

Keywords: labour migrations, neoclassical migration theory, sociology of the labour market, migration projections, Ukrainian migrations to Poland.

The main goal of the study is to identify the determinants of economic migration decisions of Ukrainian immigrants in the context of their possible stay in Poland. Due to the nature of temporary labour migrations, the author considers as particularly important those determinants of migration decisions which are related to economic factors, connected with functioning on the labour market. Thus, the considerations are located within the framework of neoclassical economic theories of migration. The purpose of this study is to reconstruct a catalogue of barriers that may constitute a deterrent for subsequent or more permanent migration decisions. It is assumed that failure to meet the needs and lower than anticipated level of expectations of Ukrainian migrants, related to their professional work, constitute a factor inhibiting and destimulating their decision to stay in Poland. The analysis of the data collected during qualitative interviews with Ukrainian migrants (IDI, $N = 36$) allowed to create a typology of these barriers and to exemplify those related to the labour market. The

* **Piotr Michalak** – magister politologii, badacz niezależny; zainteresowania naukowe: procesy migracyjne, rynek pracy, socjologia mobilności, socjologia rynku pracy.

study is also of practical nature – its results presented as recommendations may be used to design such working conditions for migrants which will allow them to stay in Poland longer and contribute to better functioning of the Polish labour market.

W POSZUKIWANIU LEPSZEGO ŻYCIA. EKONOMICZNE DETERMINANTY DECYZJI O POZOSTANIU W POLSCE UKRAIŃSKICH MIGRANTÓW ZAGRANICZNYCH.

Słowa kluczowe: migracje zarobkowe, neoklasyczna teoria migracji, socjologia rynku pracy, projekcje migracyjne, Ukraińskie migracje do Polski.

Nadrzędnym celem opracowania jest identyfikacja determinant decyzji migracyjnych zarobkowych imigrantów z Ukrainy w kontekście możliwości ich pozostania w Polsce. Ze względu na charakter samych tymczasowych migracji zarobkowych za szczególnie istotne uznają te uwarunkowania decyzji migracyjnych, które są ulokowane w czynnikach ekonomicznych, związanych z funkcjonowaniem na rynku pracy. Tym samym rozważania lokuję w ramach neoklasycznych ekonomicznych teorii migracji. Moją intencją jest odtworzenie katalogu barier, które mogą stanowić czynnik odpychający dla kolejnych, czy trwalszych decyzji migracyjnych. Pracy towarzyszy założenie, że brak zaspokojenia potrzeb i niższy niż zakładany poziom oczekiwań Ukraińskich migrantów, związane z podjętą pracą zawodową stanowią czynnik hamujący, destymulujący ich do podjęcia decyzji o pozostaniu w Polsce. Analiza materiału zgromadzonego w trakcie wywiadów jakościowych z migrantami z Ukrainy (IDI, $N = 36$) pozwoliła stworzyć typologię tych barier i dokonać egzemplifikacji tych, które powiązane są z rynkiem pracy. Opracowanie ma też charakter praktyczny – jego wyniki w formie rekomendacji mogą przełożyć się na konstruowanie takich warunków pracy dla migrantów, które pozwolą im pozostać w Polsce na dłużej i przyczynić się do lepszego funkcjonowania polskiego rynku pracy.

Wprowadzenie

Migracje są obecnie jedną z najważniejszych kwestii o znaczeniu społecznym, politycznym i ekonomicznym, przekładających się zarówno na rozwój, charakter, jak i kierunki geopolityki oraz kształtowanie relacji na poziomie krajowym, regionalnym i międzynarodowym. Skala i tempo migracji mię-

dzynarodowych są niezwykle trudne do precyzyjnego przewidywania – są to procesy ściśle powiązane z aktualnymi wydarzeniami (takimi jak polityczna niestabilność, kryzysy gospodarcze lub konflikty zbrojne), a także są stymulowane przez długoterminowe trendy (takie jak zmiany demograficzne, rozwój gospodarczy, technologie komunikacyjne, dostępność transportu). Dane długoterminowe ilustrują, że migracje międzynarodowe nie mają charakteru homogenicznego i jednostkowo są kształtowane przez czynniki ekonomiczne, geograficzne, demograficzne i inne.

W ostatnich latach w polskich publikacjach dedykowanych wspólnym ruchom migracyjnym można wskazać kilka dominujących ram koncepcyjnych. Pierwszą ramą jest kryzys migracyjny w Europie, gdzie podejmowane są kwestie stosunku polskiego społeczeństwa i elit politycznych do przyjmowania tzw. uchodźców i przymusowych migrantów do krajów wspólnoty. Rozważa się tu także możliwe scenariusze zagrożeń bezpieczeństwa Polski i Unii Europejskiej, wynikające z masowego napływu uchodźców do Europy (por. Adamczyk, Sakson, Trościak 2017; Balicki, Necel 2017; Sasnal 2015). Drugą ramę teoretyczną wyznaczają badania nad emigracją Polaków do innych krajów, szczególnie krajów wspólnotowych, której największa fala miała związek z akcesją Polski do UE (por. Jaźwińska, Okólski 2001, Okólski 2002, Kaczmarczyk 2005, 2008, Kawczyńska-Butrym, Ogryzko-Wiewiórowska 2012, Iglicka 2010, Grabowska-Lusińska, Okólski 2009). Trzecią, zyskującą popularność ramą tematyczną jest zjawisko masowego napływu do Polski imigrantów zarobkowych zza wschodniej granicy, szczególnie z Ukrainy i – co się z tym wiąże – postulowanych kierunków polityki migracyjnej Polski (Lesińska, Okólski 2018, Andrejuk 2017, Bloch, Main, Sydow 2015, Janicki 2016, Bińkowski 2017, Jaroszewicz 2018, Jurek 2016, Klimek 2016, Szaban, Michalak 2021a, b).

Wskazane trzy główne ramy tematyczne nie wyczerpują zakresu poszukiwań poznawczych dotyczących procesów migracyjnych, chociaż ich udział w dorobku publikacyjnym z tego zakresu jest niewielki. Niniejsze opracowanie lokuje się w nurcie trzecim – jego celem nadrzędnym jest wskazanie determinant dalszych decyzji migracyjnych zarobkowych imigrantów z Ukrainy w kontekście możliwości ich pozostania w Polsce. Dla realizacji nakreślonego celu istotna jest identyfikacja czynników, które stanowią destymulację dla dalszych decyzji migracyjnych Ukraińców przebywających tymczasowo w Polsce. Analizując wskazania obywateli ukraińskich pracujących aktualnie w Polsce, intencją Autora jest odtworzenie katalogu barier, które mogą stanowić czynnik odpychający dla kolejnych, czy trwalszych decyzji migracyjnych. Jednocześnie wiedza o zaistniałych przeszkodach może zostać w praktyce wykorzystana do stworzenia listy rekomendacji dla podmiotów

decyzyjnych i operacyjnych na różnym szczeblu, w celu dostosowania projektowanych przez nie działań do potrzeb tej kategorii migrantów.

Ze względu na charakter samych migracji (czasowe, zarobkowe) za szczególnie istotne (i poddane analizom) uznano te uwarunkowania decyzji migracyjnych, które są ulokowane w czynnikach ekonomicznych, związanych z funkcjonowaniem na rynku pracy.

Sformułowano założenie, iż brak zaspokojenia potrzeb i niższy niż zakładany poziom oczekiwań ukraińskich migrantów związane z podjętą pracą zawodową stanowią czynnik hamujący, destymulujący ich do podjęcia decyzji o pozostaniu w Polsce.

Migracje z Ukrainy do Polski – kontekst dokonanych analiz

Swobodny przepływ pracowników jest jedną z podstawowych wolności w Unii Europejskiej. Obywatele Ukrainy – mimo że jest ona krajem dopiero aspirującym do członkostwa w UE – korzystają już z dogodnego sąsiedztwa i korzystnych regulacji prawnych w zakresie migracji zarobkowych. Migracje zarobkowe z Ukrainy wpisują się w definicję zjawiska czasowości i pozwalają na poszukiwania poznawcze wzorców migracji, tzn. motywów podjęcia decyzji migracyjnych, określenie scenariuszy przebiegu tych migracji oraz wskazanie determinant ewentualnych decyzji o powrocie (albo pozostaniu w kraju migracji).

Ukraińska mobilność historycznie uwarunkowana jest zarówno względami bezpieczeństwa, jak i determinowana społecznie, kulturowo i gospodarczo. Od XIX w. czynnikami wypychającymi Ukraińców do Ameryki Północnej i Południowej, z europejskiej zaś części Federacji Rosyjskiej – na Syberię (Lopukh 2006) były głównie czynniki ekonomiczne oraz dbałość o poczucie bezpieczeństwa. W kolejnych falach migracji ogromne znaczenie miały konsekwencje działań wojennych i związane z rozpadem ZSRR. Współcześnie do czasu rosyjskiej aneksji Krymu i wybuchu konfliktu na wschodzie Ukrainy zagraniczne migracje zarobkowe Ukraińców systematycznie malały. Jeszcze w 2014 roku, mimo wzrostu skali wyjazdów Ukraińców do Rosji, kraje UE (poza Polską) w niewielkim stopniu doświadczyły tego zjawiska. Rok 2015 przyniósł bardziej gwałtowny wzrost skali wyjazdów z Ukrainy do UE, głównie do Polski. Ta (do dziś rejestrowana) wzmożona fala migracji stanowi konsekwencję procesów destabilizacji politycznej, ekonomicznej i społecznej w Ukrainie, jak i rezultat wydarzeń związanych z Euromajdanem. Przez ponad pół dekady liczba ukraińskich migrantów w Polsce systematycznie rosła (wahnięcia trendu spowodowała pandemia koronawirusa). Statystyki dotyczące liczby migrantów nie są dokładne i nie mają kompleksowego charakteru. System monitoringu oświadczeń związanych z podejmowaniem

pracy i obowiązek rejestracji przez pracodawcę wykorzystywanego oświadczenia wprowadzony w 2018 r. wciąż nie pozwala na dokładną weryfikację liczby migrantów z Ukrainy w Polsce. Umyka im sfera migracji zarobkowych, które warunkowane były edukacyjnie, bądź stały się elementem tzw. szarej strefy. Od lat przedstawiciele instytucji publicznych poszukują wiarygodnych metod i metodologii pomiaru tego zjawiska (Janicki 2016). Jednym z przykładów są tu choćby nowe metody pomiaru stosowane w Narodowym Spisie Powszechnym w 2021 r.

Jak wynika z danych MRPiT 857,6 tys. obywateli Ukrainy dotyczyła rejestracja oświadczeń o powierzeniu pracy cudzoziemcowi w 2020 r. Według Urzędu ds. Cudzoziemców w 2020 r. 113,8 tys. obywateli Ukrainy otrzymało zezwolenia na pobyt (wszystkie rodzaje) w Polsce. Dotyczy to okresu od 1 marca 2020 do 28 lutego 2021 roku. Natomiast rok wcześniej było ich nieznacznie więcej – 114,5 tys. Z kolei dane firmy Selectivv w styczniu 2020 roku w Polsce przebywało ponad 1,27 mln osób z Ukrainy, co stanowi wielkość porównywalną z danymi z marca 2019 roku. W pierwszym kwartale 2020 roku, czyli na samym początku pandemii zanotowano falę powrotów do kraju pochodzenia, ale w lutym w Polsce przebywało 1,26 mln osób z Ukrainy, w marcu takich osób było 1,17 mln, w kwietniu zaś – 1,10 mln.

Wysoka liczba ukraińskich migrantów w Polsce w ostatnich latach jest głównie efektem zmian w obowiązującym prawie dotyczącym zatrudniania cudzoziemców. Na mocy rozporządzenia z dnia 8 grudnia 2017 roku określono listę państw, których obywatele mogą ubiegać się o zezwolenie na pracę sezonową oraz oświadczenie o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi. W tym wykazie jest także Ukraina (patrz: Rozporządzenie MRPiPS). Nie bez znaczenia dla decyzji migracyjnych jest także rozporządzenie z 2017 roku zezwalające obywatelom m.in. Ukrainy na pobyt w strefie Schengen bez obowiązku posiadania wizy, na nie dłużej niż 90 dni w ciągu każdego 180-dniowego okresu. Migranci z Ukrainy stanowią aż 95 proc. wszystkich cudzoziemców, jacy zatrudniani są w naszym kraju. Migranci ukraińscy są pracownikami głównie takich gałęzi gospodarki jak budownictwo, rolnictwo i usługi.

Ramy teoretyczne i ustalenia metodologiczne

Złożony charakter procesów migracyjnych powoduje, że nie jest możliwe stworzenie i wykorzystanie uniwersalnego algorytmu badań w tym obszarze – zarówno w aspekcie teoretycznym, jak i metodologiczno-empirycznym. W efekcie większość badań nad migracjami koncentruje się na wybranych wycinkach rzeczywistości, dzięki czemu łatwiej jest dokonać na tej podstawie właściwych uogólnień i zidentyfikować prawidłowości rządzące migracją-

mi (por. Janicki 2016). W niniejszym opracowaniu swoją uwagę koncentruję na ustaleniu uwarunkowań sprzyjających podjęciu określonych decyzji migracyjnych przez zarobkowych migrantów z Ukrainy.

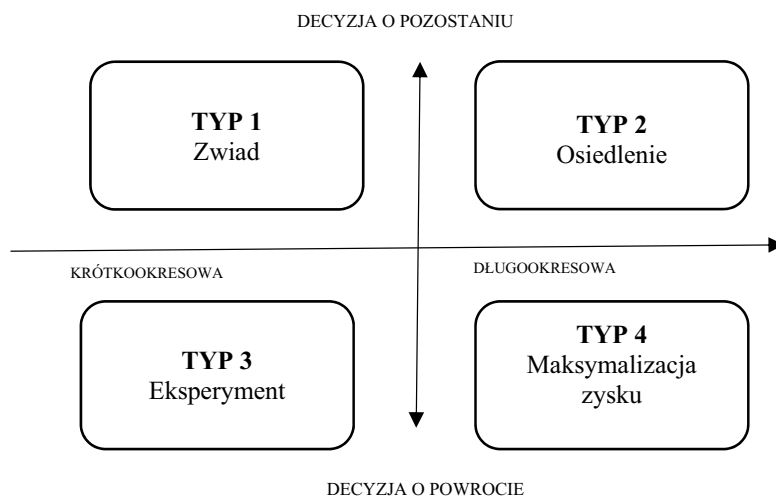
Decyzje migracyjne są warunkowane wielorako. Jedną z podstawowych kategorii związanych z motywacjami dotyczącymi migracji są czynniki ekonomiczne, a znajduje to swoje odzwierciedlenie w ekonomicznych teoriach migracji, stanowiących główne ramy teoretyczne opracowania (Iglicka 1995, Arango 2000). Teorie ekonomiczne bazują na założeniu, że migrant jest charakteryzowany jako „homo oeconomicus” (Bittner 2009), który racjonalizuje swoje działania i przemieszcza się w poszukiwaniu lepszych warunków do życia. Tak formułowane twierdzenia makroekonomicznej, klasycznej teorii migracji ograniczają rolę innych czynników – jak kapitał społeczny, uwarunkowania osobowościowe, czy inne.

Ekonomiczne czynniki determinujące podjęcie decyzji o wyjeździe zwiększają potencjał migracyjny wraz ze zróżnicowaniem poziomu rozwoju gospodarczego krajów pochodzenia i migracji. Analizy oparte na takim rozumieniu motywacji migracyjnych koncentrują się na czynnikach wypychających i przyciągających do i z konkretnego kraju. Znaczenie mają tu takie zmienne jak – poziom dochodów, trudności ze znalezieniem pracy lub bezrobocie w kraju pochodzenia itp. Nie oznacza to jednak, że każda różnica w dochodach społeczeństw, warunkach życia i poziomie życia będzie powodowała, iż obywatele danego (biedniejszego) kraju będą z niego emigrować – różnica ta musi przekraczać poziom społecznej akceptacji.

Klasyczna teoria migracji nie jest jednak idealnie dopasowana do rzeczywistości, stąd na jej podstawie sformułowana została neoklasyczna teoria migracji (Lee 1966). W myśl jej założeń migracja jest wynikiem różnic wielkości popytu i podaży pracy na różnych obszarach, co skutkuje zróżnicowaniem wysokości płac, a migracja jest procesem kompensującym te różnice (por. Hicks 1932). Podjęcie decyzji migracyjnej jest wynikiem jednostkowych, indywidualnych kalkulacji strat i zysków, będących potencjalnym wynikiem przemieszczenia. Tym samym można uznać, że celem emigracji jest osiągnięcie maksymalnej produktywności pracy. Bilans zysków i strat przy dokonywaniu decyzji migracyjnej jest powiązany z prawdopodobieństwem otrzymania (lub nie) satysfakcjonującej pracy. W koncepcji tej do kalkulacyjnej puli dokłada się także inne koszty, np. natury psychologicznej (szok migracyjny, tęsknota, rozłączenie rodzin, eurosieroctwo).

Mając na uwadze wagę czynników ekonomicznych w procesach migracyjnych, wykorzystano elementy tych teorii w procesie kreowania scenariuszy dalszego funkcjonowania migrantów – szczególnie w kraju migracji. Główny obszar analiz w opracowaniu koncentruje się na wskazaniu barier

(głównie związanych z rynkiem pracy i sytuacją ekonomiczną), jakie w opiniach migrantów zarobkowych utrudniają im formułowanie i realizowanie projekcji migracyjnych na przyszłość. Tego typu projekcje mają dość zróżnicowany charakter. Scenariusze migracyjne mogą być kreowane wokół dwóch podstawowych biegunów – pozostania kraju migracji i powrotu do kraju pochodzenia. Z drugiej strony, migranci mogą rozważać krótkookresowe pobyty w kraju migracji lub pobyty długookresowe (związane z myśleniem o osiedleniu). Próbując zmierzyć się ze złożonością problematyki, nakreśliłem kilka podstawowych typów możliwych projekcji migracyjnych. Czas pracy w Polsce można scharakteryzować jako swoisty eksperyment lub element dłuższego planu (oś związana z czasem trwania migracji). Traktowanie migracji eksperymentalnie pozwala zorientować się, jak funkcjonuje Polska i na jaką jakość życia można tu liczyć, bez względu na kierunek zakończenia tego doświadczenia – powrót do kraju (typ 3), lub traktowanie go jako etapu zwiadowczego dla dalszego poszukiwania lepszego życia (typ 1). Na to nakłada się druga ze wskazanych wyżej osi – związana z decyzją o dalszej migracji. Można tu więc mówić o chęci osiedlenia się w Polsce na dłużej lub na stałe (typ 2), lub strategii maksymalizacji korzyści płynących z czasowych, cyrkularnych migracji i finalnie powrotu na stałe do Ukrainy (typ 4).

Rysunek 1. Typologia projekcji migracyjnych – schemat.
Źródło: opracowanie własne.

Analizy dotyczące postrzegania barier ekonomicznych w podejmowaniu decyzji o dalszej migracji zostaną opracowane na podstawie wyników badania jakościowego, zrealizowanego z wykorzystaniem techniki wywiadu pogłębionego IDI, częściowo ustrukturyzowanego¹. W grudniu 2019 r. i w styczniu 2020 r. w ramach projektu badawczego zrealizowanych zostało 36 wywiadów wśród imigrantów z Ukrainy przebywających w Wielkopolsce (Poznań, Tulce, Murowana Goślina, Złotów, Swarzędz, Grodzisk Wielkopolski). Wywiady zrealizowane zostały z obywatelami Ukrainy, zatrudnionymi w ramach różnego typu umów (głównie na czas określony), na zróżnicowany czas (głównie do 180 dni). Wywiady przeprowadzone były w języku ukraińskim, przez dwujęzyczne, przeszkolone realizatorki, a następnie tłumaczone przez nie na język polski. Zgromadzony materiał został przełożony na transkrypcje opatrzone komentarzami realizatorek wywiadów i zakodowany hierarchicznie według wyróżnionych wątków tematycznych. Zapisy tych transkrypcji są prezentowane dosłownie, a zabieg ten ma pozwolić lepiej odtworzyć charakter wypowiedzi badanych. Jednym z wątków poruszanych w wywiadach były czynniki decydujące o dalszych planach migracyjnych badanych migrantów. Analiza zgromadzonego materiału została dokonana z wykorzystaniem technik CASQDAS – oprogramowania QDA Miner.

Barierzy podejmowania decyzji o dalszej migracji

We wszystkich wyróżnionych typologicznych modelach projekcji migracyjnych pojawiają się czynniki niesprzyjające realizacji potrzeb migrantów. W odniesieniu do typów projekcji migracyjnych, które zakładają powrót do kraju, wskazane obszary stanowią barierę wzmacniającą tego typu decyzje. W przypadku projekcji, które zakładają pozostanie w Polsce, lub wyjazd do innego kraju – są traktowane jako konieczne do podnoszenia argumenty osłabiające decyzje migracyjne. Analiza uwarunkowań projekcji migracyjnych pozwala wyróżnić trzy zasadnicze typy barier hamujących decyzje o pozostaniu/osiedleniu się w Polsce. Jedną z ważnych, wskazywanych kategorii są bariery instytucjonalne. Koncentrują się one głównie wokół kwestii związanych z uwarunkowaniami formalnymi, regulującymi możliwości pobytu, kwestiami dostępności informacji oraz kontaktów z urzędnikami.

Druga kategoria wskazywanych barier odnosi się do aspektów związanych z codziennym funkcjonowaniem migrantów i ich relacji z innymi ludźmi. Można ją zamknąć w kategorii czynników społeczno-kulturowych. Dla badanych Ukraińców w tym obszarze duże znaczenie mają różnice kulturo-

¹Badanie zostało zrealizowane w ramach projektu „Strategie migracyjne ukraińskich migrantów zarobkowych w Polsce”, we współpracy Instytutu Socjologii Uniwersytetu Zielonogórskiego i agencji pracy tymczasowej Work Glob sp. z o.o. z siedzibą w Poznaniu.

we, ze szczególnym uwzględnieniem bariery językowej. Problematyczne są też: poczucie osamotnienia, poczucie niższości i obcości oraz pojawiające się przejawy dyskryminacji.

Mając na uwadze fakt, że to względy ekonomiczne, szczególnie rynkowe, mają największą moc decyzyjną dla migrantów (od momentu podjęcia decyzji o wyjeździe), ważną kategorią wskazywanych barier są te związane z pracą zarobkową. Mając na uwadze dążenie do maksymalizacji swoich zysków z migracji, najczęściej pojawiającym się argumentem oceniającym sytuację na rynku pracy przez Ukraińców biorących udział w badaniu, jest relatywnie niski poziom uzyskiwanych wynagrodzeń.

Jeżeli brać pod uwagę wszystkich Ukraińców, to...tylko zwiększenia ich wynagrodzenia. I tyle. Więcej nic nie widzę (I10/M/31).

Ja bym podniosłabym minimum naszego wynagrodzenia, bo my gotowi pracować za grosze (1L/K/32).

Chyba tylko chciałbym większe wynagrodzenie. W gruncie rzeczy praca mi odpowiada (18/M/34).

Choć teraz mówią, że Polska to jest ostatni kraj, w którym można zarobić pieniędzy, to znaczy że mało tu płacą, by zarobić (2L/K/27).

[...] chyba sytuacja materialna. Dla mnie to jest bardzo ważne, ponieważ wydawać większość wynagrodzenia na zakwaterowanie to dla mnie ... nie wiem ... sytuacja krytyczna. Gdyby udało mi się znaleźć pracę, na której więcej zarabiałabym, to zwiększyłoby szansę zostać się tutaj (I5/K/29).

Nawiązując do klasycznych definicji E.A. Locke'a, satysfakcja z pracy stanowi rezultat postrzegania jej jako takiej, która umożliwia osiągnięcie ważnych wartości, przy czym wartości te są zgodne z potrzebami lub pomagają w realizacji potrzeb człowieka (Locke 1976). Istnieje pozytywna zależność pomiędzy satysfakcją a poziomem zaangażowania w wykonywanie zadań, stałością zatrudnienia, poziomem jakości usług, lojalnością klientów i rozwojem przedsiębiorstwa. Stąd duże znaczenie przypisuje się zadowoleniu z pracy. Zadowolenie pracowników jest jednym ze wskaźników efektywności zarządzania przedsiębiorstwem, traktowanej głównie w kontekście motywacji do pracy. Satysfakcja z wykonywanej pracy może być traktowana jako czynnik sprzyjający pozostaniu w kraju migracji. Poziom tej satysfakcji jest determinowany wielorako. Jednym z jej wskaźników może być ocena warunków pracy. Badani migranci, oceniając warunki swojej pracy, często zwracają uwagę na fakt, że warunki ich pracy często są dalekie od optymalnych i (w dodatku) różnią się od deklarowanych wcześniej przez pracodawców – zarówno pod względem planowanego harmonogramu pracy, jak i wymagań. Wielu migrantów wykonuje prace fizyczne związane z produkcją przemysłową, więc dla nich często jest to praca trudna, poniżej ich kwalifikacji.

Byli tylko nocki, dziennych zmian nie miałam. Z przyczyn zdrowotnych oraz niskiego wynagrodzenia, oraz to że ja nie widywałam się ze swymi znajomymi tu. Miałam taki grafik że mogłam spotkać się normalnie z przyjaciółkami, nie gdzieś wyjść, ponieważ w dzień śpię, w nocy pracuję (L1/K/32).

[...] muszę po 12 godzin pracować, nie zgadzam się umierać w pracy. Bo 12 godzin przepracował, trzeba coś ugotować, wyprać, i praca to nie całe życie, trzeba... jak ja przychodzę po pracy do domu, i co w domu? Zjadłem, odpoczął i co? I znów odpocząłem i znowu zjadłem, wszystko, to całe moje życie (L5/M/43).

Łatwość pracy. I zero odpowiedzialności. Od ciebie nie wymagają czegoś ponad możliwości. A co najmniej? Nie rozwijasz się w tej pracy. Tylko degradujesz jako człowiek. Ponieważ ta praca nie jest trudna i wymaga tylko pracy fizycznej (I10/M/31).

Nie podoba mi się, że robię wszystko za wszystkich. Pojęcie „odpowiada” nie mogę powiedzieć o tej pracy. Po prostu robię to, bo wiem, że otrzymam dobre pieniądze (I11/M/49).

Niewłaściwe warunki pracy charakteryzowane w wypowiedziach badanych dotyczą także organizacji systemu pracy. Wedle uzyskanych danych dla migrantów niejasny pozostaje system ustalania godzin pracy, a także jej charakteru na dany dzień.

Obudziłam się tak po drugiej zmianie, przysłałam, obudziłam się o 9.00 rano, ci przysyłają sms albo o 10.00 „Pani na 12.00 wychodzi na zmianę” a ja może na mieście jestem? Dobra za pół godziny przysyłają sms „nie Pani do pracy na 14.00” potem przyszliśmy, aha znów taki kto chce zostać po drugiej zmianie dodatkowo na 12, do 12.00 tak. O 12.00 okazuje się, że jakimś tam sposobem nas na listę nie wpisali i transportu już nie będzie, a ten magazyn znajduje się gdzieś w polu, to znaczy, że musimy dzwonić po taksówkę. To cała sytuacja z jednego dnia, ja to nie wymyślam, to realnie ot takie ot sytuacja. 3 dni później przepracowaliśmy, powiedzmy, półtora miesiący czy miesiąc tak, przychodzi sms „zgodnie z zamówieniem magazynu następujące osoby... nie wychodzą na zmianę” widzę, że jestem też na tej liście (L4/K/29).

By zniknęło, jak by to nazwać, to całe diabelstwo, by wszystko zrobiło się jasne, przejrzyste i ludzie, którzy tu przyjeżdżają... by mogli podejść i spytać swego kierownika o wypłatę, a nie tak jak przyjeżdżają dziewczyny na myjnię i boją się coś powiedzieć, one i tak boją się, jak każda dziewczyna, a tak w ogóle w zasadzie nic nie powie, ponieważ ona przyjechała na 3 miesiący na biometrii, w każdym momencie on może powiedzieć „nie pracujecie u mnie” i nikt nic nie udowodni. A nawet jeśli i udowodni, ona napisze, każdy inny człowiek potwierdzi, ona dostanie jakieś minimalne swoje 10 zł i pojedzie do domu (8L/K/33).

Na satysfakcję wpływają także relacje w pracy, szczególnie te pomiędzy pracownikami z Polski i Ukrainy. W wypowiedziach badanych są one określane różnie, ale pojawiają się w nich elementy, które można scharakteryzować jako przejawy nierówności, niesprawiedliwości, a nawet gorszego

traktowania. Może to przekładać się na brak poczucia docenienia, co w dalszej kolejności może przekładać się na wzrost poczucia niższości i spadek zadowolenia z wykonywanej pracy.

Ukraińcy zupełnie inaczej pracują, ja jak zobaczyłam, oni orzą, oni pracują z całej siły i na całą moc na tych pracach fizycznych. Czasami po prostu patrzysz i oczywiście niesprawiedliwe to jest niesprawiedliwe. Uważam, że naszego brata tu wykorzystują na maxa i nie płacą godne pieniędzy. Chciałabym, by godnie wszystkich docenili (L1/K/32).

Nas, Ukraińców nigdy nie lubili i zawsze dawali nam cięższą pracę (I11/M/49). Nie podoba się to, że traktowanie Polaków a Ukraińców jest różne [...] trzeba zrobić tak, żeby traktowanie Ukraińców i Polaków w Pracy było równe. Wykonujemy jednakowe zadania. Ale czują się obcym. Nawet w mojej pracy nas traktują inaczej. Na przykład, wykonujemy cięższą robotę, niż kierownik zmiany daje dla Polaków (I2/M/44).

Zakończenie

Migracje, szczególnie te o międzynarodowym zasięgu, oddziałują na wszystkie aspekty funkcjonowania społeczeństw, a najsilniej przekładają się one na życie gospodarcze. Migracje ludności zawsze mają silny ładunek ekonomiczny. Konsekwencje migracji rozpatrywane z tej perspektywy dotyczą kilku kwestii. Z jednej strony czynniki ekonomiczne (dążenie do poprawy sytuacji materialnej i maksymalizacji zysku) przekładają się na decyzje migrantów o zmianie miejsca pobytu/osiedlenia się, z drugiej – ekonomicznie determinowane są skutki migracji zarówno dla Państwa przyjmującego migrantów, jak i tego, które migranci opuszczają. Dziś Polska stanowi dominujący kierunek migracji zarobkowych obywateli Ukrainy i w tym kontekście podjęte zostały rozważania w niniejszym opracowaniu. Obserwowane od lat negatywne procesy demograficzne z perspektywy polskiej gospodarki przekładają się na wzrost znaczenia imigracji zarobkowej, która staje się bardzo potrzebna. Migranci pozwalają wypełnić luki pojawiające się (i pogłębiające) na polskim rynku pracy, co zintensyfikuje się w wyniku konsekwencji pandemii koronawirusa. Powiązanie migracji z ekonomią stanowi fundament ekonomicznych teorii migracyjnych, które wyznaczają ramy koncepcyjne tego opracowania. Stawianym celem była identyfikacja i charakterystyka czynników, które mogą okazać się silnymi destymulantami decyzji o dalszej migracji Ukraińców. Szczególne zainteresowanie skierowane zostało na bariery ekonomiczne, które ściśle powiązane są z rynkiem pracy. Diagnoza czynników, jakie przeszkadzają migrantom z Ukrainy w zaspokajaniu potrzeb różnego typu i dbaniu o lepszy standard życia może wskazywać jakich rozwiązań w systemie brakuje i o jakie warto zadbać w najbliższej przyszłości, aby migranci wybierali Polskę jako kraj migracji w długookresowej

perspektywie. Ponieważ Polska od lat funkcjonuje w obliczu konieczności zmiany polityki wobec cudzoziemców jako pracowników, ubytek siły roboczej musi być równoważony poprzez zmianę myślenia o migrantach na rodzimym rynku pracy. Satysfakcjonujące warunki życia są w dużej mierze zależne od warunków zatrudnienia i warunków pracy. Wskazując na to, że problemy w tym obszarze wynikają głównie z warunków płacowych, organizacyjnych i relacyjnych warto rozważyć system, który wyjdzie naprzeciw oczekiwaniom migrantów. Może być on związany zarówno z czynnikiem edukacyjnym i integracyjnym w zespołach pracowniczych, jak i wprowadzeniem prawnych/finansowych konsekwencji dla nieuczciwych pracodawców.

Literatura | References

- ADAMCZYK A. (2018), Imigracja zarobkowa do Polski. Casus Ukraińców (2014-2017), „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne”, nr 2.
- ADAMCZYK A., SAKSON A., TROSIAK C. (2017), Między tolerancją a niechęcią. Polityka współczesnych państw europejskich wobec migrantów i mniejszości, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań.
- ANDREJUK K. (2017), Przedsiębiorcy ukraińscy w Polsce. Struktura i sprawstwo w procesie osiedlenia, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa.
- ARANGO J. (2000), Explaining Migration: A Critical View, „International Social Science Journal”, 52(165).
- BALICKI, J., NECEL, W. (RED) (2017), Kryzys migracyjny w Europie: wyzwania etyczne, społeczno-kulturowe i etniczne, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa.
- BIŃKOWSKI J. (2017), Ukraińska imigracja do Polski. Analiza zjawiska w kontekście sytuacji na rynku pracy, Kolegium Europy Wschodniej im. J. Nowaka-Jeziorańskiego we Wrocławiu, Warszawa-Wojnowice.
- BITTNER I. (2009), Homo oeconomicus, Wydawnictwo Społecznej Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania, Łódź.
- BŁOCH N., MAIN I., SYDOW K. (RED.) (2015), Nie dość użyteczni. Zmagania imigrantów na lokalnym rynku pracy, CeBaM, UAM, Poznań.
- GÓRNY A., KACZMARCZYK P. (2003), Uwarunkowania i mechanizmy migracji zarobkowych w świetle wybranych koncepcji teoretycznych, [w:] CMR Working Papers, nr 49, Warszawa, <http://www.migracje.uw.edu.pl/>

publikacje/uwarunkowania-i-mechanizmy-migracji-zarobkowych-w-swietle-wybranych-koncepcji-teoretycznych/

- GRABOWSKA-LUSIŃSKA I., OKÓLSKI M. (2009), *Emigracja ostatnia?*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- HICKS J. R. (1932), *The theory of wages*, MacMillan, London.
- IGLICKA K. (1995), Migracje zagraniczne w świetle najnowszych ujęć teoretycznych, „*Studia Demograficzne*”, z. 3(121), PAN, Warszawa.
- IGLICKA K. (2010), *Powroty Polaków po 2004 roku. W pętli pułapki migracyjnej*, Warszawa, Scholar.
- JADŹWIŃSKA E., OKÓLSKI M. (RED.) (2001), *Ludzie na huśtawce. Migracje między peryferiami Polski i Zachodu*. Warszawa.
- JANICKI W. (2016), Wiarygodność danych o migracjach ludności w niektórych państwach Europy Zachodniej, „*Wiadomości Statystyczne*”, nr 3, s. 80-92.
- JARECKI W. (2017), Imigracja zarobkowa w Polsce. Stan i perspektywy emigracji z Ukrainy do Polski. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie*, 4(964), s. 135-151, <https://doi.org/10.15678/ZNUEK.2017.0964.0408>.
- JAROSZEWICZ M. (2018), *Migracje z Ukrainy do Polski. Stabilizacja trendu, Ośrodek Studiów Wschodnich im. M. Karpia*, Warszawa.
- JUREK K. (2016), *Tożsamość imigrantów z Białorusi i Ukrainy: wchodzenie w polskie społeczeństwo*, Lublin.
- KACZMARCZYK P. (2005), *Migracje zarobkowe Polaków w dobie przemian*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- KACZMARCZYK P. (2008), *Współczesne migracje zagraniczne Polaków. Aspekty lokalne i regionalne*, Warszawa.
- KAWCZYŃSKA-BUTRYM Z., OGRYZKO-WIEWIÓROWSKA M. (2012), *Wyjazdy Polaków – przyjazdy Ukraińców*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- KLIMEK D. (2016), Znaczenie migracji zarobkowej z Ukrainy dla gospodarki, przedsiębiorców i rynku pracy w Polsce. *Zeszyty Naukowe Uczelni Vistula, Ekonomia XI. Stan i rozwój bilateralnej współpracy gospodarczej Polski i Ukrainy*, 47(2), s. 60-74.
- LEE E. S. (1966), A theory of migration. *Demography* 3, s. 47-56, <https://doi.org/10.2307/2060063>

- LESIŃSKA M., OKÓLSKI M. (RED.) (2018), 25 wykładów o migracjach, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- LOCKE E. A. (1976), Nature and Causes of Job Satisfaction, in: Handbook of Industrial and Organizational Psychology, red. M. D. Dunette, Rand McNally, Chicago, s. 1297-1349.
- LOPUKH V. (2006), The fourth wave of migration to USA: Reasons and motivation, Demography and Social Economy, Vol. 2.
- OKÓLSKI M. (2002), Migracje zagraniczne w perspektywie rozwoju demograficznego u progu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, [w:] Analiza zjawisk i procesów demograficznych w latach 1988-2001, „Studia i analizy”, GUS, Warszawa.
- OSZMIANOWSKI J. (2017), Imigracja ukraińska w Polsce. Atut czy problem?, Fundacja Warsaw Enterprise Institute, Warszawa.
- ROZPORZĄDZENIE Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 8 grudnia 2017 r. w sprawie państw, do których obywateli stosuje się niektóre przepisy dotyczące zezwolenia na pracę sezonową oraz przepisy dotyczące oświadczenia o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170002349> [data dostępu: 23.03.2021].
- SASNAL P. (2015), Niekontrolowane migracje do Unii Europejskiej – implikacje dla Polski, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa.
- SZABAN D., MICHALAK P. (2021a), „Wielka rzecz umieć czekać...”. Analiza sposobów realizacji polityki migracyjnej w doświadczeniach tymczasowych migrantów zarobkowych z Ukrainy w Polsce w perspektywie neo-instytucjonalnej, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne”, 1, s. 137-159, <https://doi.org/10.14746/ssp.2021.1.8>.
- SZABAN D., MICHALAK P. (2021b), When Ukrainian migrant meets a Polish official. Implementing migration policy in the opinions of temporary economic migrants from Ukraine in Poland in a neo-institutional perspective, „Review of Nationalities”, 10(1), s. 181-195, <https://doi.org/10.2478/pn-2020-0013>.